

Dunántúli Református Nőszövetség

Dunántúli protestáns női pártfogók a 16-18.
században

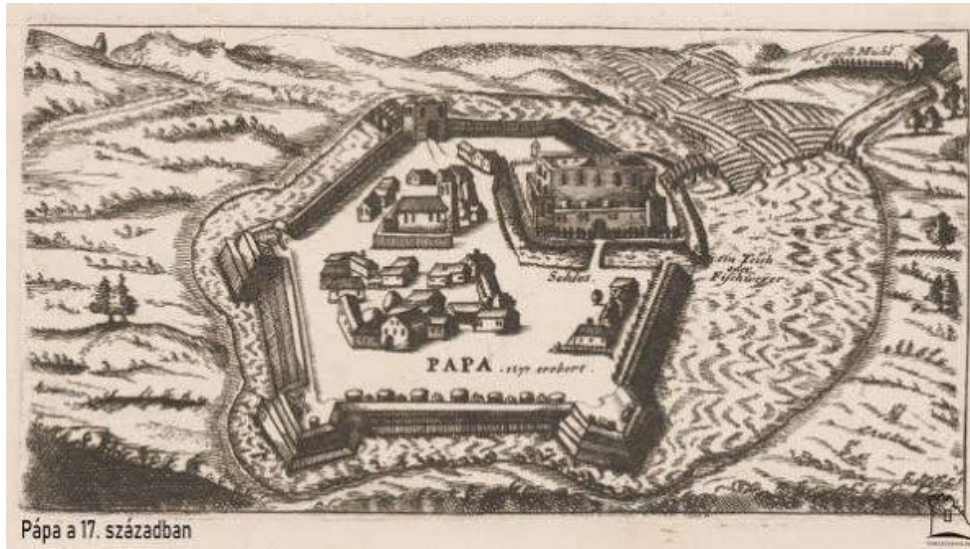
Dr. Sárközi Gergely Antal
docens,
Pápai Református Teológiai Akadémia

Legelőször is fontos tisztáznunk, hogy jelen előadásban nem csupán klasszikusan református női pártfogókat, patrónákat mutatunk be, hanem olyan asszonyokat is, akik a reformáció évszázadában protestáns hitben éltek és úgy támogattak lelkipásztorokat, gyülekezeteket, iskolákat.

„Ma már komoly történetírók (Thallóczy, Takáts) mondják, hogy nem is a férfiak, hanem a nők, Nádasdy Tamásné, Batthyány Ferenczné, Mágocsy Gáspárné reformálták a család házi körét. Ők szabadabban vallhatták színt, mint férjeik, kik az udvart szolgálták. S a felbukkanó családi levelezések világánál, ma már mindjobban látjuk, hogy a lelkes magyar nők voltak, mint minden jó ügynek, a reformácziónak is legbuzgóbb apostolai. Ők lesznek az újítok, a mi konzervatív jellemüknél fogva vallási téren igazán meglepő s egyik legszebb bizonyosság az evangélium átható ereje mellett. Valósággal a nők térítgették a férfiakat asztal felett és társas összejöveteleikben.” (Payr Sándor: Kanizsay Orsolya, 19.)

A reformáció tanainak terjesztésében tehát nem csupán a főúri családok férfiai, de nőtagjai is derekasan kivették részüket, például Enyingi Török Bálint, Nádasdy Tamás, vagy éppen Mayláth István felesége; Batthyányiné Svetkovics Erzsébet, illetve a másik Batthyány-testvérhez férjhez menő Katalin, vagy éppen Oláh Miklós érsek húga, a szintén protestáns Oláh Ilona, akiről tudjuk, hogy a soproni Szent Mihály templomban volt felállítva saját prédikáció-hallgató széke. Ő előbb Lánzséron lakott, onnan költözött Sopronba, ahol protestáns lelkipásztorokat hallgatott. Később végrendeletében is megemlékezett róluk.

Pemflinger Katalin

A reformáció tanainak megjelenése után nem sokkal Pápa városának új földesura először Thurzó Elek, majd Enyingi Török Bálint lett. Utóbbi felségével, a lutheránus nőoroslánnal, *Pemflinger Katalinnal* együtt biztosított védelmet és lehetőséget Bálint pap számára, hogy a város (és a környék) reformációját elvégezhesse. Ő annak idején, feltehetően Habsburg Mária királyné udvarhölgyeként ismerkedett meg az új hit tanaival.

(Az 5. dián Pápa városa, illetve a szigligeti vár rekonstrukciója látható.)

Kanizsay Orsolya

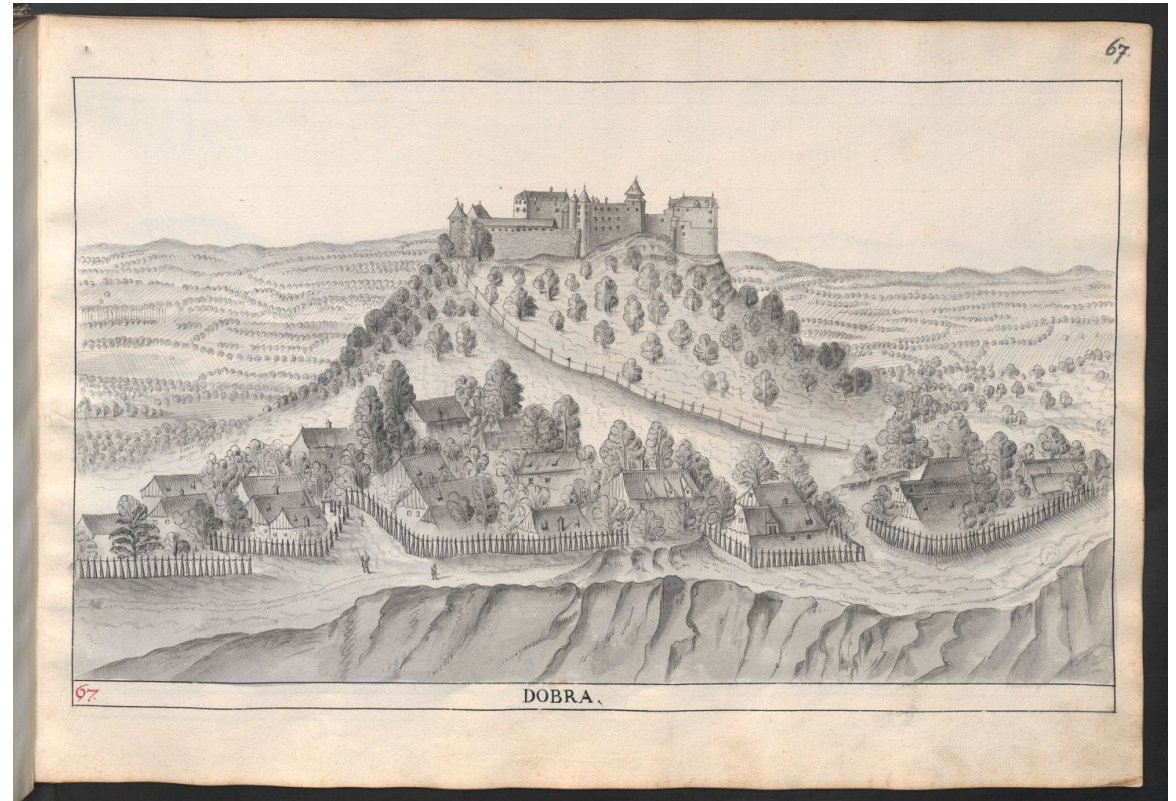

Sárvár, ahol később az 1576-ban megalakuló közös Dunántúli Protestáns Egyházkerület székhelye is lett (ennek idén éppen 450 éve!), a Kanizsay-család lakóhelyeként szolgált, amely családnak VI. Kanizsay László és felesége halála után két utolsó ágacskája Ferenc és Orsolya volt. Ferenc 1532-ben meghalt, így már csak Orsolya maradt. Félő volt, hogy minden elveszik, így a házasságkötés tűnt a legjobb megoldásnak, hogy Orsolya és férje megtarthassák az ősi Kanizsay-földeket. Nádasdy Tamáshoz ment nőül, aki családjával Sárvárra költözött. Feleségét írni tanította, nyomdát állított fel, s a reformáció terjesztőit fogadta Sárváron (Dévai Bíró Mátyást, Sylvester Jánost), majd távollétében egyre többször bízta rá az uradalom vezetését Orsolyára.

Kanizsay Orsolya maga is aktív hirdetője volt a reformáció eszméinek. Természetesen itt sok a bizonytalanság, de feltételezhető, hogy kanizsai úrnőként ismerte meg a reformáció eszméit. A sárvári iskolamester, András deák így írt róla egy levelében: „... *legkegyelmesebb úrasszonyunk már arra késztet, hogy naponta honi nyelven énekeljem a misét... és urunk sem tiltakozik ellene...*”

Talán nem is véletlen, hogy bő száz évvel később Dobronoky György jezsuita nem is Nádasdy nádornak, hanem feleségének a számlájára írja a reformáció elterjedését Sárvár környékén. A reformáció pártolására szép bizonyságok azok a kedves hangú levélrészletek, melyeket Dévai vagy Sylvester írtak, de azok is, melyet egy olyan fiú írt Kanizsanynak, aki az ő jóvoltából tanulhatott. A nádor felesége ugyanis számos diákot a saját vagyonából taníttatott, a csepregi diákoknak malomjövedelmet biztosított, sőt, udvarában mindig nagy becsben tartotta az ott szolgáló prédikátorokat.

Lobkovitz-Poppel Éva

Lobkovitz-Poppel Éva Zrínyi Dorica menyee volt, aki befogadta a Stájerországból elüldözött evangélikusokat, s akiknek a korszak neves prédikátorai ajánlották műveiket, például Kanizsai Pálfi János egy 1624-es bibliai idézetgyűjteményt, vagy Zvonarics Mihály a Postilláit. Példaadó módon megőrizte (evangélikus) hitét akkor is, amikor fia, Batthyány Ádám katolizált.

Lorántffy Zsuzsanna

Lorántffy Zsuzsanna 1650. szeptember 27-i keltezésű adománylevelében a kiskomáromi gyülekezetnek 320 tallért adományozott a következő kikötéssel: *„Hogy 300 talléron bizonyos állandó jószágot szerezzenek, melynek jövedelméből a közöttünk levő keresztyén református helvetica konfession levő prédikátoraikat és hasonló konfession levő scola-mestereket ők és maradékaik táplálhassák s más egyéb külső ususakra, vagy egyéb idegen vallásúakra ebből sem maguk, sem maradékaik semmit ne fordíthassanak a szent ecclésiának hire és tetszése és közönséges megjegyzése nélkül. A 20 tallért pedig a mostani templomuk épületire fordítsák.”* (idézi: Beck, 65-66.) Természetesen a környékbeli gyülekezetek is szép számmal adakoztak a kiskomáromi schola részére, de ezt az adományozást mindenképpen érdemes volt kiemelni.

Szondy Zsuzsanna

Pápa városa a legnehezebb időkben, a 18. század közepén kapott igazán nagy patrónust és patrónát: Kenessey Istvánt és feleségét, Szondy Zsuzsannát. *Szondy Zsuzsanna* a későbbi halotti anyakönyvi bejegyzése szerint 65 esztendősen hunyt el, így valószínűleg 1688-ban született Pápán, vagy talán Mezőlakon, ahol édesapja a legenda szerint lelkipásztor volt. Környékbeli származásának egyik jele, hogy már 1703-ban keresztkomának kérték fel Pápán. Életét azonban a szórványos adatok miatt csak nagy vonalakban tudjuk rekonstruálni.

Első férjével – akihez minden bizonnyal igen fiatalon ment feleségül! – Chernel Gáborral Losoncon éltek. Egyetlen gyermekük, Borbála lányuk csecsemőként elhunyt. Chernel Gábor ugyancsak elhunyt, egyedül hagyva a fiatal özvegyet.

Második férje, Kenessey István mint kuruc katona járt Losoncon, megismerkedésük is ott történt, melyet aztán 1709. november 9-én házasságkötésük követett. Férje, Kenessey István jó módú dunántúli református földbirtokos volt, 1734-től 1750-ben bekövetkezett haláláig a Dunántúli Református Egyházkerület első főgondnokaként tevékenykedett.

Férjével 1739-ben beköltöztek Pápán az általuk megvásárolt és átalakított hatalmas épületbe, mely ma is áll a város Fő terén – jegyezzük meg: emléktábla nélkül. A „Kenessey-Szondy ház” ívelt kapuzatának zárókövébe vésve ott találjuk a házaspár monogramját, valamint az 1739-es dátumot.

Szondy Zsuzsanna férjével együtt tevékenyen igyekezett részt venni a pápai reformátusság életében. Kenesseyvel való házasságából nem született gyermeke. Kenessey István 1750-ben elhunyt, így Szondy Zsuzsanna másodjára is megözvegyült. Az ekkor már hatvanas éveiben járó – elmondások szerint még akkor is igen szép – hölgy 1751-ben feleségül ment a nála jóval fiatalabb ezredeshez, Eudemio Castiglionihoz (1711-1773), akivel az asszony haláláig együtt éltek. Szondy Zsuzsanna még 1752. március 28-án megfogalmazta végrendeletét, egy alapítványt hozva létre, mellyel a helyi gyülekezet mellett a Pápai Református Kollégiumot, illetőleg az országos reformátusságot tudta támogatni.

Az alapítványi levél kezdősoraiban ezt olvashatjuk: „Akármily hiten levő keresztyén embernek illendő az maga Religiójához úgy buzogni, hogy ahhoz való buzgóságát alamizsnálkodásával is megbizonyítsa. Annak okáért Isten ő szent felsége valamim vagyon, mindazt ingyen kegyelemből adván az én ideig való sáfárságom alá, nem lehet, hogy én is ő szent fölségének abból vissza ne adnék és a magam Helvetica Confession fundáltatott igaz vallásomon levő ekkleziával, ennek hitbeli cselédeivel, iskoláival, tanítóival, tanítványaival, szegényeivel, megnyomorodott árvaival, beteges öregeivel és gyámoltalan özvegyeivel (távol legyen az színmutatás) az én ideig való sáfárságom alá bízott tulajdon magam kereszményeimből jót ne tennék.” (Pongrácz, 156.)

Alig egy esztendővel végrendeletének megfogalmazása után, 1753. április 6-án, 65 esztendőskorában elhunyt.

A Pápai Református Kollégium ekkor már nem működött Pápán. Az iskola és a gyülekezet is adászteveli száműzetésének elején járt, így mindaz, amiért Kenesseyvel hosszú évtizedeken át dolgoztak, úgy látszott, végleg szertefoszlott. S amíg kedves volt férjét még igen, őt magát már nem pápai református prédikátor temette. Halotti bejegyzése a pápai római katolikus anyakönyvben található. A nagy alapítványtevő református asszony végül katolikus temetést kapott. Pápai sírja (ahogyan szeretett második férjéé is) ismeretlen.

Források:

Bauer Marcell: Még néhány szó Szondy Zsuzsannáról. In: Szélesvíz, 2026/1, 79-82.

Beck Gergely (1935): A Belsősomogyi Ref. Egyházmegye története I. rész. Csurgói Könyvtár II. Kaposvár, 65-66.

Bilkei Irén: Várúrnők és kegyes nagyasszonyok. Nők a Nyugat-Dunántúlon a középkorban és a kora újkorban. Balatoni Múzeum, Keszthely.

Nagy Iván: Magyarország családai → Oláh-család: Lásd:

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/nyolcadik-kotet-6DB3/olah-csalad-kihalt-757E/> [2026.06.23.]

Payr Sándor (1924): A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története I. Székely és Társa Könyvnyomdája, Sopron.

Payr Sándor (1908): Kanizsay Orsolya főrangú magyar nő a XVI. századból. Élet- és jellemrajz. Luther Társaság, Budapest.

Pongrácz József (1931): A Pápai Kollégium női pártfogói. In: Dunántúli Protestáns Lap, 42. évf. 36. szám (1931. szeptember 6.), 155-156.

Sárközi Gergely Antal: A Kenessey-Szondy ház leghíresebb lakói. In: Szélesvíz, 2025/1, 43-47.

Szabó Előd (2020): „Jól vagyon, mert az Istennek így tette”, a Dunántúli Református Egyházkerület története a kezdetektől a Türelmi Rendeletig. Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa.

Tóth Endre (1941): A Pápai Református Egyház története. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa.

Képek forrása: internet.